

Зміст

<i>Передмова</i>	5
<i>Тетяна Островська. Переклад для Анжеліки</i>	7
<i>Ольга Ткач. Донька неба</i>	20
<i>Вікторія Штенура. Забобон</i>	41
<i>Світлана Патра. Кумедія з валізою</i>	59
<i>Дарина Янчук. Урок історії</i>	76
<i>Ксенія Томашева. Куди не ступала нога людини</i>	82
<i>Юлес Скела. Більше ніж дім (диптих)</i>	85
<i>Людмила Маліцька. Тест на президентство</i>	101
<i>Морок Елл. Космічний борець</i>	123
<i>Яскр. Повний цикл «Протея»</i>	126
<i>Віра Балацька. М'ясні жнива</i>	135
<i>Механік. Сервіс</i>	142
<i>Світлана Патра. Почути природу, почути себе</i>	158
<i>Сергій Чебаненко. Армстронг і Захребетник</i>	173
<i>Валерія Малахова. Термос на прізвисько Мось</i>	189
<i>Вікторія Штенура. Без мізків</i>	197
<i>Ольга Ткач. Найкращий друг</i>	219

ПЕРЕДМОВА

Ми закохані в наукову фантастику. Любимо аналізувати та піддавати сумніву, насичувати технології історіями і досліджувати ще неіснуючі світи.

Впевнені, як і ти. Саме тому ми зустрілися поміж цих рядків, чи не так?

На початку 2022-го разом із Творчим Об'єднанням «ЛІТавиця» ми, команда інноваційного стартапу Atmosphere Enterprise, вирішили видати збірку наукової фантастики. Чому? Бо нам усім, як і тобі, цікаво – що ж чекає на нас у майбутньому? Там, «За виднокраєм»? Ми – винахідники й винахідниці, які прагнуть популяризувати ідеї технологічного прогресу. Як для стартапу, нам звично змальовувати обрії, до яких прямуємо у своїх розробках, і зазирати за виднокрай. І неймовірно любимо ставити собі купу цікавих питань.

Задля відповіді на ці питання не обов'язково відкривати фантастичний роман, адже і екологи, і економісти, і політики стільки разів про це товкмачили: забруднення повітря й води, зміни клімату, енергетична криза! Ба більше – якісь із цих небезпек уже в повний зріст загрожують нам, а дехто вже від них і постраждав. Мабуть, далі буде ще «веселіше», якщо людство не замислиться над своїм шляхом та не зміниться...

Чи може технологічний розвиток зарадити нашому занепаду?

Наступною хвилею прогресу називають Четверту промислову революцію, в якій програми та машини навчаються думати самі. Перші практичні розробки в цьому напрямі вже співіснують із людьми та мають назву «смайт» (або розумних, кмітливих) технологій. Ще півроку тому ми розмірковували, як саме буде розвиватися промисловість 4.0, сповнена програмованих суспільних інституцій, автівок без водіїв, різноманітних роботопомічників і систем локального прогнозування погоди та стану повітря. Досі точаться суперечки: які планетарні проблеми вони

вирішують чи поглиблюють? Чи може така техніка бути в кожному домі, чи це забавка для обраних? Чи здатні подібні розумні механізми до самонавчання, чи зможуть вони підлаштуватися до задач, для яких не програмувалися – наприклад, до альтернативної роботи в день несподіваного збройного нападу ворога? Чи є вам про що поговорити з власною праскою?

Повномасштабна війна внесла свої корективи. Нині разом із авторами й авторками будуюмо плани на відновлення України, з яких постає нове майбутнє. Багато авторів збірки осмислювали й творили, спираючись на досвіди минулого. Інші ж знаходили натхнення в реаліях епохи.

Це не просто книжка, це – ключ до майбутнього, який уже лежить у руках інженерів-науковців... Українських інженерів! І ми впевнені: якщо вчені й зможуть урятувати світ від технологічної катастрофи, наші спеціалісти стоятимуть у лавах цих учених як рівні серед рівних, а наші люди одними з перших отримають змогу оцінити всі новітні блага цивілізації.

На тім стоїмо і про те пишемо!

Ти тримаєш у руках збірку нових поглядів, роздумів і відчуттів. Це твори, сповнені живих історій світу, який неодмінно настане після антиутопії сьогодення.

Нумо, зазирнемо разом за виднокрай!

Тетяна ОСТРОВСЬКА

ПЕРЕКЛАД ДЛЯ АНЖЕЛІКИ

Березневе повітря несподівано холодне. Гриня біжить сходами вниз, однією рукою тримає шапку, іншою знімає навушника. Гарнітура мініатюрна, він стискає її в долоні, й одразу на зап'ястку вібрує браслет.

– Та пропади ти пропадом! – кидає шапку на останню сходинку Університетської гірки; він уже збіг до її підніжжя, вільною рукою тягне браслет.

Біжить далі, та на перехресті перед ним виростає напівпрозора стіна. Крізь неї видно, як проносяться автівки, але пройти неможливо: захисне поле стримує тих, хто хотів би перебігти. Гриня чекає, нетерпляче смикаючи браслет, та все не може подолати застібку. Заклинило, чи що? Нарешті стіна перед людьми зникає, він мчить уперед. Добігши до середини Лопанського мосту, заводить руку за голову, розмахується, щоб з усієї сили зробити кидок. Різкий видих – і гарнітура разом із браслетом летить у темну воду Лопані.

Гриня хапається за перила. Дихати важко. Слухати незвично. Вулиця повна звуків: шурхотять колеса, сигналять і щось вигукують нетерплячі водії, вода плюскооче, б'ється об кам'яний берег і борти катерів, з кав'ярні на причалі долинає музика. Та всі ці звуки віддалені, зовнішні. Голос, що лунав усередині голови, замовк. Гриня здригається від холоду, відчуває себе беззахисним без помічника, чий звичний голос відповідав на будь-яке питання, лагідно нашіптував потрібні відомості й пояснення, робив синхронний переклад із більшості відомих мов. Дійсно, вітер холодний. Куйовдить волосся, плекану зачіску з кількома кольоровими пасмами серед решти світлих. Гриня не пам'ятає, куди поділася шапка, не знає, коли востаннє їв. Він намагався зрозуміти, пояснити, виправити. Та все було марно.

Ніхто не хоче повертатися назад. Коли можна закріпити маленький навушник і одним натисканням на браслет розгорнути віртуальний монітор, ніхто не носитиме в кишені шматок заліза. Так само, коли пристрої можна буде розміщувати під шкірою, ніхто вже не чіплятиме їх зовні. Все йде до того, що штучний інтелект, ШІ, стане частиною людини, доповнить її мозок, а тоді... Та поки до цього не дійшло. Поки найзручнішим виявилось закріпити гарнітуру на вухо, чути голос помічника, розмовляти з ним.

Гриня безпосередньо доклався до розробки одного з пристроїв розпізнавання мови. Недарма стільки часу присвятив інженерії, ще зі школи ігнорував так звані гуманітарні науки. Сперечався з вчителями, а було й сміявся, коли ті намагалися довести необхідність вивчення таких безглузких предметів, як, скажімо, історія чи, прости господи, література. Навіщо засмічувати мізки зайвими знаннями, коли в разі потреби можна негайно дізнатися про все, що завгодно? Тим більше, що такої потреби, скоріше за все, й не виникне. Ще десять років тому це було не так.

– Чому ти смієшся? – питала в Грині молодша сестра, перелякано блимаючи оченятами. – Що смішного? Ми застрягли в такій дірі, де ніхто й не говорить по-людськи!

Дійсно, будівля мало нагадувала аеропорт, а місцеві мешканці його працівників. Проте це маленьке летовище крихітної країни спромоглося прийняти їхній літак, коли щось у ньому відмовило. Пасажирам повідомили, що літак полагодять або знайдуть інший, у будь-якому разі доведеться почекати. Гриня з сестрою вийшли до ряду крамничок, торговці кинулися до них, видаючи на ходу звуки, близькі до пташиних. Сестра говорила до них мовами, які хоч трохи вчила, та все було марно. Після останньої війни минуло три десятиліття, за які в новоутворених країнах встигли виникнути нові діалекти. Гриня натиснув на свій навушник – тоді одну з перших моделей, досить велику порівняно з сучасними. Помічник розпізнав місцеву говірку й почав синхронний переклад. Гриня все зрозумів і щасливо засміявся, що й розлютило сестру. Тоді він повідомив, що хотів би купити, натиснув іншу кнопку, і з мікрофона його прохання пролунало в перекладі.

Місцеві все зрозуміли, хоча й здивувалися, продали воду, фрукти, якісь коржики. Сестра мовчала. Та щойно вони відійшли від яток, почала вимагати:

– Дай мені! Як воно працює? Дай спробувати, чому ти не розповідав?

– Не дам! – Гриня й сам тішився, наче дитина. – Вчи мови, як ти мені радила, суши голову собі далі!

– Гриню, не дражнися! – Оля ніколи не ображалася.

Звісно, він показав, як користуватися помічником. Звісно, вона була в захваті. Як і багато інших. Тоді помічники тільки-но з'явилися, а вже за рік захопили весь світ. За два сам Гриня працював над удосконаленням їх функцій. Роботи було багато. Доводилося навчати помічників не лише буквальному перекладу, а й особливостям стилю, усталеним виразам, кліше й жартам кожної мови. Зараз уже можна придбати додаток, який упізнає цитати у висловах співрозмовника, хай би той і сам уже не пам'ятав, звідки їх нахапався. Зараз можна їхати будь-куди, з ким завгодно говорити й домовлятися. Не витратити роки на запам'ятовування чужої мови, хіба тільки ознайомитися на початковому рівні, й то з найпоширенішими.

Гриня був талановитим. Ще під час навчання його проектами зацікавилися, помітили. Всі полюють на перспективну молодь, а він був саме таким. Долучившись до розробки перекладача як однієї з функцій помічників, хлопець об'їздив багато країн, випробовуючи його, так би мовити, в польових умовах. Раніше міг узяти з собою сестру, а зараз Ліку – якщо, звісно, у них був період перемир'я. Ліка майстерно користувалася техніками холодної війни, тобто періодами цілковитого ігнору й мовчання, гарячого загострення, тобто гучних скандалів, і лагідного замирення на її власних умовах.

Анжеліка від самого початку перетворила їхні стосунки на дивну гру. Сама її лялькова зовнішність, звичка кліпати круглими оченятами з довжелезними віями, показна безпорадність справляли на Гриню враження вистави. Ця дівчина вдавала дитину, просила пояснювати прості речі, навчати користуватися звичайними приладами. Гриня з цікавості підіграв, та швидко зрозумів, що нічого ця дівчина не вдає. Бо дійсно така – безпомічна, ніби впала з неба,

наївна в багатьох питаннях, немов дитина. Інколи Ліка була жорстокою – такими бувають діти, коли їм цікаво, як влаштована чергова іграшка. Так Гриня позбувся майже всіх друзів. Мало хто міг витримати дошкульні жарти Ліки, а її схильність до пліток і ревності доводили до сказу будь-кого, крім Грині. З ним вона вміла бути лагідною, а в разі непорозуміння одразу тягла до ліжка. Коли хлопець помітив, що непорозуміння надто багато, вони вже мешкали разом, і він не уявляв собі іншого життя.

«Невже я такий тупий?» – страждав Гриня щоразу, коли не міг зрозуміти Ліку, а таке траплялося часто. Не здогадувався про щось, не помічав натяків, не відчував, що вона має на увазі, не вловлював приховані сенси. Ліка вже давно була єдиним захопленням, інші пішли з його життя й пам'яті, наче їх і не було. Він беріг ці стосунки, а проте мріяв, щоб усе було простіше! Якимось під час сварки Ліка вигукнула:

– Ти мене зовсім не розумієш!

Вона нестримно витрчала гроші, спроби економити її драгували й гірко засмучували. Водночас могла розводитися про марність праці, насильство системи над робітниками. На питання, що їстимуть робітники, якщо їх звільнити від праці, тільки пирхала. Це здавалося Грині дотепним, він розважався, провокуючи Ліку на розмови, та все частіше вони закінчувалися сварками.

Гриня не передбачив реакції коханої, коли замість квітів приніс клітку з двома пташками, які тихенько посвистували, але згодом мали співати. Ліка притисла долоні до обличчя – мабуть, від захвату, подумалося Грині. Наївний. Не встиг він і оком змигнути, як вікно було відчинене, клітка піднесена до вікна, а з рохчачнутих дверцят випурхнули несподівано великі крила.

– Вони ж загинуть у цьому кліматі. Та ще й у місті.. – вже проказавши це, Гриня второпав, що краще було б мовчати. Понеслися звинувачення в нечуйності, та головне – в нерозумінні. Вона звільнила цих бідних пташок, а не прирекла на смерть. А якщо вони й помруть, то хоч дізнаються, що таке воля, а він, Гриня, дбає лише про гроші й не розуміє справжньої свободи!

– Так! Не розумію! Це надто складно для мене! – Гриня й собі вже кричав.

– Ти навіть не намагаєшся! – Ліка підвищила голос до вереску, отже, сльози вже на підході.

– Та як це можливо? Немає такого перекладача, щоб тебе розумів!

Ліка схлипувала, і Гриня одразу почувся винним. Вона з таким запалом говорила про свободу, ніби він обмежував її в чомусь. Просила не розпитувати про складні стосунки з батьками; часом Гриня думав, що це могло б щось пояснити, та не наважувався. Він ще не зустрічав жінки, яка б поводитися наче дитина, так відверто потребувала захисту, так щиро раділа новим покупкам. Вона ніби примірювала на себе нові образи, ніби обирала ролі, постійно змінювала стиль одягу й зачіску. Сенсу цієї гри теж годі було збагнути, та водночас вона приваблювала й хвилювала.

Кинуті в розпалі сварки слова знов і знов поверталися до Грині. Божевільна ідея, але чому не припустити хоча б можливості? Має існувати якась закономірність, приміром, вживання певних слів певним тоном. Якщо з'ясувати, яка саме, можна було б краще розуміти жінок. Ні, про цілковите розуміння він не мріяв, але бодай приблизно. Хоча б якийсь застережник умикався, коли починаєш верзти щось не те... Це стало мрією. Коли Гриня про щось мріяв, це означало, що він міркує над втіленням бажаного в життя.

Він поділився думками з іншим розробником. Із Гнатом вони приятелювали, зрідка випивали разом, бо колись працювали над спільними проєктами і зберегли приязнь. Гнат був більш досвідчений, часом давав гарні поради. Вислухавши Гриню, підняв брови, тоді почухав бороду. Він носив бороду, через що було досить складно визначити його вік. У цю хвилину Гриня хотів бачити в ньому старшого, справді дорослого, який здатен скерувати й розрадити.

– Слухай, – Гнат покрутив свою склянку, – сказати відверто, я таку приблуду не куплю.

– Чому?

– Та якось не було потреби. Ми жили з Вікою п'ять років, ніколи не сварилися. Але то справа особиста, може, іншим воно дійсно треба.

– Тобто за п'ять років не виникало непорозуміння? – Гриня не міг повірити, що це правда.

– Ні.

– А зараз?

– Ну... Вона пішла. Знаєш, таке трапляється, ми й так довго протрималися.

– Пішла, значить. Цікаво, до кого? Може, ти таки чогось не зрозумів, якщо вона пішла?

Гнат не відповідав, розглядаючи вміст своєї склянки. Гриня обрав за краще змінити тему:

– А в тебе що нового?

– Та я теж дещо придумав, – Гнат ніби прокинувся, – теж проблеми перекладу, але, я вважаю, їх вирішити більш реально, ніж твої. Вже дещо й зробив у цьому напрямку, дивуюся, що ніхто ще до цього не дійшов...

– Та до чого? – Грині вже кортіло дізнатися.

– До мови тварин. Та не дивися так! Вони видають різні звуки, кожен відповідає за щось, є повідомленням, яке можна класифікувати. Їхні рухи теж можна сканувати, мова тіла називається. І повір, вони набагато більше говорять, ніж нам здається.

– А запах?

– Який запах?

– Ну знаєш, тваринки обнюхують одне одного, песики там, бачив, як вітаються? – Гриня зареготав. – Ні, справді, сенсор на запахи постав, для тварин це важливо.

– Глузуєш? – Гнат сумно посміхнувся. – А твоя ідея, виходить, не дивна.

Дивна чи ні, а Гриня захопився нею. Розмірковував над дослідженням із залученням психологів і соціологів, щоб дослідити таємну мову жінок. Зібрати великий масив інформації, моделі поведінки, створити штучний мозок – і нехай він пояснює, що має на увазі жінка, коли на питання «Що трапилося?» відповідає «Нічого!». «Що на думці?» –

так Гриня називав подумки свій проєкт, та поки лише готувався приступити до нього.

Крім Гната, поділився дивною ідеєю з людиною, якій довіряв найбільше. Сестра Оля раптом зробилася дорослою дівчиною, жила окремо від батьків. Вислухала Гриню й замислилася.

– Олю, погодься, що є різниця між чоловічим і жіночим способом мислення...

– Та ні, – Оля намагалася дібрати слова, – не зовсім. У кожної людини свій спосіб. Кожен і кожна думає по-своєму, говорить по-своєму і про щось своє.

– А, я щось таке чув від одного експерта.

– Тоді виходить, для кожної людини потрібен перекладач? Ми самі вже не здатні порозумітися?

– Я не це мав на увазі, – Гриня раптом розгубився.

– Якраз це, – вела далі сестра, – ти хочеш зазирнути в думки не всіх жінок, а однієї певної жінки. Чому б тобі просто не спитати її?

– В тому й проблема! Вона сприймає мої слова ніби навиворіт!

– Тоді... – Оля з жалем подивилася на брата, – існують інші жінки.

– Для мене наразі не існують. Коли уявляю, що Ліка пішла від мене, відчуваю фізичний біль. Дихати не можу без неї.

– Знаєш, я трохи не так уявляла собі кохання.

– Я теж. Та я просто хочу бути з нею.

Гриня все ще не міг приступитися до роботи над своїм проєктом, не міг полишити нагальних справ. Він відповідав за вдосконалення перекладача, що був частиною штучного інтелекту. Тепер ШІ вмів навчатися самостійно, з блискавичною швидкістю знаходив і опановував нові знання. Останнім часом з'явилися моделі, здатні підтримати інтелектуальну розмову й навіть вести дискусії на наукові теми. Звісно, будь-якою мовою. З'явилася перша книжка діалогів відомого письменника з ШІ, причому останній виглядав у ній дотепнішим і цікавішим.

Спочатку ніхто не надав значення дивним хибам, які почали з'являтися в мові ШІ. Новини й без цього пішли